

AZ INTÉZMÉNYNÉVSZERŰ ELNEVEZÉSEK NYELVI ÉS HELYESÍRÁSI KÉRDÉSEI

ABSTRACT: (*The questions of correct usage and orthography in the proper names of institutions*) The study examines the most frequent types of the so called semi-proper names of institutions (i. e. restaurants, railway stations, shops, baths, cementaries etc.). Their grammatical and orthographical characteristics are analysed by many examples

Az utóbbi 30 évben a gazdasági élet fejlődése, változása azt eredményezte, hogy hirtelen megszorodott a hosszabb, bonyolultabb felépítésű intézménynevek száma. A 11. kiadású akadémiai helyesírási szabályzat szerkesztői már nem tekinthették mintának és elfogadhatónak az 1954-es, 10. kiadású szabályzat azon pontjait, amelyek az intézménynevek helyesírásával foglalkoznak. Így született meg az a lényeges változtatás, mely szerint 1984 óta egy intézménynévben nem különböztetünk meg lényeges és lényegtelen elemeket, hanem minden elem nagy kezdőbetűvel írandó, hisz lényegesnek számít, kivéve az *a*, az névelőket és a névben előforduló kötőszókat.

A Magyar Tudományos Akadémia Helyesírási Bizottságának nem volt könnyű állást foglalni -- a jegyzőkönyvek anyaga is tanúsítja --, amikor az *Anna eszpresszó*, *Rudas gyógyfürdő*, *Keleti pályaudvar* stb. típusú nevek szabályzatbeli elhelyezéséről, elnevezéséről és írásmódjáról kellett döntenie. Az nem volt vita tárgya, hogy ezek az alakulatok az intézménynév kategóriájába nem férnek bele, mert a legfontosabb követelményeknek nem tesznek eleget. Sokkal nehezebb volt terminológiai kérdésekben dönten. Végül is a bizottság Fábián Pál javaslatát fogadta el egyhangúlag: az intézménynevek fejezetén belül külön pontban szerepeljenek ezek a nevek mint intézménynévszerű megjelölések. Így született meg az AkH. 1984. 190. pontja, amely ezt a kérdést taglalja.

Valamennyi ide tartozó név szerkezetileg úgy épül fel, hogy egy vagy

két köznév, illetve tulajdonnév vállalja az egyedítő szerepet, és ezekhez kapcsolódik az értelmezésükre szolgáló köznév: *Ibolya eszpresszó, Vörös Rák étterem, Béke mozi, Balassi Bálint könyvesbolt.*

Jelentésük szerint ebbe a csoportba sorolható pl. a különböző eszpresszók, éttermek, borozók, csárdák, fogadók, bisztrók, italboltok, falatozók, sörözők, cukrászdák, üzletek, motelok, kempingek, fürdők, strandok, mozik, filmszínházak, pályaudvarok, repülőterek megnevezése.

Rendszerezésünket úgy alakítottuk ki, hogy a tulajdonnévi értékű elemek szófaját és jelentését vettük figyelembe.

Intézménynévszerű elnevezések

I. EGYELEMŰ ELNEVEZÉSEK

TÖBBELEMŰ ELNEVEZÉSEK

a) A tulajdonnévi értékű elem: főnév

Köznév

Pálma eszpresszó
Pacsirta eszpresszó
Prizma eszpresszó
Ifjúság étterem
Karamella eszpresszó
Várkastély étterem
Orient vendéglő

Tulajdonnév

Marika bisztró
Vörösmarty turistaház
Erkel Ferenc könyvesbolt
Kleopátra illatszerbolt
Jereván eszpresszó
Zugló könyvesbolt

b) A tulajdonnévi értékű elem: melléknév

c) A tulajdonnévi értékű névrész: szó szerkezet

Minőségjelzős szó szerkezet
Mennyiségjelzős szó szerkezet
Birtokos jelzős szó szerkezet

d) A tulajdonnévi értékű elem: egyéb nyelvi eszköz

II. Helyesírásuk az AkH. 1954. és az AkH. 1984. alapján

EGYELEMŰ ELNEVEZÉSEK

A különféle vendéglátó-ipari vállalatok kisebb egységei viselnek ilyen egyetlen szóból álló nevet, mint a *Poharazó*, *Falatozó*, *Hörpintő*. Mivel az illető név saját, megkülönböztető szerepű, mindenképpen tulajdonnévként kezelendő, és feltétlen nagy kezdőbetűs. A szóösszetételek még többet mondanak az elő- és utótag együttes jelentésével: *Ételbár*, *Bortanya*, *Borharapó*, *Szépségszalon*, *Bébibolt*, *Gyógygödör*.

TÖBBELEMŰ ELNEVEZÉSEK

a) A tulajdonnévi értékű elem: főnév

Köznév

A névadókat mindenkor az vezeti egy név kialakításában, hogy minél hangulatosabb, minél vendégcsalogatóbb nevek kerüljenek a cégtáblára. Ezért alkalmazzák például első elemként a legkülönbélebb virág-, fa- és állatneveket, de gyakori a különböző jellegzetes tárgyak neve vagy elvont fogalmat kifejező szó is. A következőkben fogalomkörök szerint csoportosítjuk a név elején álló főneveket.

Pálma eszpresszó

Az egzotikus, szép virágnevek elsősorban hangulatukkal motiválnak, mintsem a jelentésükkel.

Egyszerű szó a főnév: *Rezeda eszpresszó*, *Rózsa vendéglő*, *Rozmaring eszpresszó*, *Pálma eszpresszó*, *Mimóza eszpresszó*, *Pipacs eszpresszó*, *Rózsa cukrászda*, *Borostyán vendégfogadó*, *Muskátlí vendéglő*, *Székfű patika*.

Összetett szó a főnév: *Nefelejcs eszpresszó*, *Vadvirág eszpresszó*, *Teavirág eszpresszó*, *Gyöngyvirág eszpresszó*, *Búzavirág étterem*, *Vadvirág vendéglő*, *Vadrózsa kisvendéglő*, *Matyórózsa vendégfogadó*, *Hóvirág italbolt*, *Harangvirág cukrászda*.

Pacsirta eszpresszó

Az állatnevek között kedvesek a mindenki által ismert madárnevek: *Fülemüle vendéglő, Bíbic falatozó, Pacsirta eszpresszó, Kakukk vendéglő, Sirály étterem.* Az egyéb ide tartozó állatfajták neve gyakran cégérszerű nevekben látható: *Tiszavirág vendéglő, Aranybárány vendéglő, Aranypáva étterem, Kakas vendéglő, Kacsa vendéglő, Rézkakas étterem, Potyka csárda, Pingvin bisztró, Mókus bisztró, Aranyfácán kisvendéglő.*

Az ismert fafajták neve időnként motiváló céllal kerülhet bele egy névbe, mert a szórakozóhely környékét díszítik ezek a növények: *Meggyfa étterem, Fenyő vendéglő, Nyárfa büfé, Hársfa eszpresszó, Platán étterem, Diófa vendéglő, Hársfa vendéglő.*

Prizma eszpresszó

Díszítő jellegük és szubjektív okok miatt állnak egyes tárgyaknak, eszközöknek, építményeknek az elnevezései első elemként sokszor cégérszerűen egy-egy névszerű alakulatban: *Csillag italbolt, Márvány bisztró.*

Az éttermek közül: *Trojka étterem, Vasmacska étterem, Kupa étterem, Kulacs étterem, Lombik étterem, Talizmán étterem, Aranycsákány étterem, Vadászkürt étterem, Hámor étterem.*

A vendéglők hasonlóképpen: *Topáz vendéglő, Totó vendéglő, Kürt vendéglő, Piramis vendéglő, Aranykerék vendéglő, Aranykupa vendéglő, Rigófészek vendéglő.*

A borozók nevében: *Vaskerek borozó, Röppentyű borozó, Kagyló borozó.*

Az eszpresszók nevében: *Prizma eszpresszó, Korall eszpresszó, Dominó eszpresszó, Kalász eszpresszó.*

Ifjúság étterem

Elvont fogalmak, események, cselekvések megnevezése is egyedíthet olykor-olykor. Ezek az ismert fogalmak főleg pozitív jelentésükkel és a hozzájuk fűződő kellemes hangulati hatással tudnak valamelyest motiválni: *Melódia könyvesbolt* (olyan könyvesbolt, ahol hanglemezt is árusítanak), *Olimpia vendéglő, Szikra mozi, Csúcsforgalom eszpresszó, Béke eszpresszó, Szabadság strand, Ifjúság étterem, Napsugár kemping, Sport eszpresszó, Mosoly eszpresszó, Rege eszpresszó, Perc bisztró, Palotás étterem, Hajnal*

falatozó, Kikelet vendéglő, Tavasz eszpresszó, Holdfény eszpresszó, Napfény vendéglő, Napsugár bolt, Napsugár eszpresszó, Napsugár cukrászda, Fény vendéglő, Fiastyúk étterem, Délibáb bisztró, Éden kemping, Hangulat eszpresszó, Derű kisvendéglő, Éden szálló, Terefe eszpresszó, Otthon vendéglő, Randevő eszpresszó, Pihenő vendéglő, Piknik büfé, Fészek klub.

Néha (csak a fantáziánkban élő) személyekre is történik utalás: *Vadász bisztró, Partizán bisztró, Építők étterem, Sellő eszpresszó, Nótafa étterem, Bányász cukrászda, Művész cukrászda* (színház közelében van), *Várkapitány étterem* (a várhoz közel épült az étterem), *Kohász bisztró* (a gyár mellett áll a bisztró).

Karamella eszpresszó

Szerencsések, jól sikerültek azok az elnevezések, amelyekben a főnévi elem -- ügyes reklámként -- arról tájékoztat, milyen csemegét, finomságot lehet a szórakozóhelyen vásárolni, vagy mi a jellegzetes ételük, italuk: *Sarokház eszpresszó, Mandula eszpresszó, Kávé bár, Karamella eszpresszó, Mignon eszpresszó, Mézeskalács cukrászda, Mazsola eszpresszó, Mokka eszpresszó, Pezsgő bár, Lúdláb étterem, Pikoló cukrászda Babkává eszpresszó, Negró eszpresszó, Marcipán eszpresszó, Flekken vendéglő, Nagycicce bisztró, Kövidinka borozó, Kadarka borozó, Kékfrankos borozó, Bikavér borozó.*

Várkastély étterem

Az első elem valamilyen fontosabb épület, létesítmény vagy földrajzi, természeti nevezetesség közelségére utal.

Az étteremnevek közül: *Tóterasz étterem, Tengerszem étterem, Strand étterem, Várkastély étterem, Vám étterem, Hőfürdő étterem, Stadion étterem, Posta étterem, Vár étterem, Mecset étterem. Ilyen típusú a Cseppkő szálloda, Kastély szálloda, Színház cukrászda, Sorompó bisztró, Bástya eszpresszó, Troli eszpresszó, Víztorony falatozó, Park büfé, Barlang borozó, Rózsakert vendéglő, Kikötő vendéglő.*

Orient vendéglő

A vendéglátó-ipar részben jó reklámcélból, másrészt a külföldiek eligazodásának megkönnyítése végett szívesen használ idegen eredetű szavakat a nevekben. Ezek a többé-kevésbé ismert vagy csak nagyon ritkán

használt idegen szavak sok kiejtési és helyesírási gondot jelentenek. Vannak közöttük népszerű, elmagyarosodott szavak: *Fókusz egyetemi könyvesbolt, Lokomotív cukrászda, Stop bisztró, Parabola eszpresszó, Expressz étterem, Kazamata étterem, Romantik panzió, Kaszinó étterem, Kolónia kisvendéglő, Omnia eszpresszó.*

Jó részük viszont még mindig őrzi az eredeti idegenes írásmódot, esetleg a jelentése sem ismerős, és azért nehéz kezelni: *Orient vendéglő, Nirvána bár, Vitis étterem, Lyra étterem, Expo étterem, Sramli csárda, Quint eszpresszó, Olympia eszpresszó, Mignon eszpresszó, Aero eszpresszó, Derby büfé, Juventus gyermekruházati bolt, Palatinus strandfürdő, Pallas eszpresszó, Cherry rétesbolt.*

Tulajdonnév

Számos intézménynévszerű elnevezésben található -- a "valódi" intézménynevekhez hasonlóan -- első elemként tulajdonnév. A különféle egy- és kételemű személynevek főleg emlékeztető szándékkal állnak a nevek élén, de sok példában csak fantáziánévszerű szerepük van. A földrajzi neveknek hasonlóképpen kettős a szerepük: vagy a területi elhelyezkedésre utalnak, vagy csak díszítenek.

Marika bisztró

A névvel akkor utalunk talán legkevésbé az azt viselő étteremre, szállodára, eszpresszóra stb., amikor az első elem valamiféle keresztnév vagy utónév. Természetes kapcsolat, megfelelés, motiváltság nemigen mutatható ki ilyenkor, pusztán a hangulatos, becézett női és férfinevek díszítő szándéka.

Női nevek az eszpresszók elnevezésében: *Éva eszpresszó, Natasa eszpresszó, Krisztina eszpresszó, Jutka eszpresszó, Karolina eszpresszó, Ida eszpresszó, Ibolya eszpresszó.*

Egyéb nevekben: *Piroska étterem, Anna étterem, Stefánia cukrászda, Éva cukrászda, Csilla presszó, Gabi ruházati bolt.*

A kisebb boltok, divatos holmikat árusító üzletek szívesen választanak ilyen becézett keresztneveket: *Judy, Kitti, Évi, Juci, Gabi, Zsu, Marcsi, Csöpi, Magdi, Teri, Joli.*

Férfinevek díszítik a következő elnevezéseket: *Ádám divatbolt, Csaba eszpresszó, Miska büfé, Márton pince, Öcsi cukrászda, Imre vendéglő, Lukács fürdő, Imre gyógyfürdő, Mátyás söröző.*

Vörösmarty turistaház

Gyakran csak a családnév ismert, és az kerül be a név élére: *Buttler* turisztaszálló, *Vörösmarty* turistaház, *Vörösmarty* kertmozi, *Hunyadi* bisztró, *Dobó* eszpresszó, *Széchenyi* étterem, *Déryné* cukrászda, *Dobos* cukrászda, *Rudas* gyógyfürdő, *Kinizsi* sörbár.

A cégtulajdonos neve szintén egyedülhet: *Sipos* halászkert, *Gundell* étterem, *Molnár* csárda, *Juhász* divatbolt, *Herendi* étterem, *Ódry* cukrászda, *Tompos* fagyraltozó stb.

A különféle moziüzemi vállalatok szintén csak a családnévi elemet használják: *Ady* mozi, *Bródy* mozi, *Kossuth* mozi, *Petőfi* mozi, *Táncsics* mozi, *Puskin* mozi, *Kossuth* filmszínház, *Munkácsy* filmszínház, *Hunyadi* filmszínház.

Néhány könyvesboltnak szintén ilyen típusú a neve: *Gutenberg* könyvesbolt, *Kölcsey* könyvesbolt, *Móra* könyvesbolt, *Zrínyi* könyvesbolt, *Semmelweis* könyvesbolt, *Rózsavölgyi* zeneműbolt.

Erkel Ferenc könyvesbolt

Bizonyos típusú elnevezésekben a híres, ismert személyiség nevének mindkét elemét beépítik az elnevezésbe. Ilyen a legtöbb könyvesbolt elnevezése: *Gárdonyi Géza* könyvesbolt, *Bornemissza Gergely* könyvesbolt, *Radnóti Miklós* könyvesbolt, *Erkel Ferenc* könyvesbolt, *Fazekas Mihály* könyvesbolt, *Somlyó Zoltán* könyvesbolt, *Bem József* könyvesbolt, *Toldy Ferenc* könyvesbolt, *Veres Péter* könyvesbolt, *Petőfi Sándor* könyvesbolt, *Mikszáth Kálmán* könyvesbolt, *Zalka Máté* könyvesbolt, *Pataky István* könyvesbolt, *Bartók Béla* könyvesbolt, *Karinthy Frigyes* könyvesbolt, *Katona József* könyvesbolt, *Balassi Bálint* könyvesbolt, *Váci Mihály* könyvesbolt, *Varga Jenő* könyvesbolt, *Madách Imre* könyvesbolt, *Gábor Áron* könyvesbolt, *Kosztolányi Dezső* könyvesbolt, *Lévay József* könyvesbolt.

Egyéb ilyen szerkezetű nevek: *Komjáti Béla* sportuszoda, *Zalka Máté* lactanya, *Rudnay Gyula* terem, *Szent György* magánpatika.

Kleopátra illatszerbolt

A mitológiából, a történelemből, a mesékből és egyéb szépirodalmi művekből megismert neveknek különösen nagy a hangulatteremtő erejük főképpen akkor, amikor a személynév és a fajtajelölő szó a jelentésében

harmonizál egymással: *Bacchus borozó, Lucullus étterem, Diana eszpresszó, Gül Baba étterem, Rigoletto cukrászda, Irisz gombüzet, Kleopátra illatszerbolt, Kis Lucullus bisztró, Thália falatozó, Etele falatozó, Nimród vadászbolt, Hófehérke gyermekbolt, Ludas Matyi bisztró, Szundi borozó, Lukács gyógyfürdő, Gellért gyógyfürdő* (az utóbbi két személynév elől néhány évtizedik elmaradt a Szent jelző).

Jereván eszpresszó

Az intézménynévszerű elnevezésekben ugyanúgy, mint az "igazi" intézménynevekben szívesen egyedítenek különböző egyelemű földrajzi névvel a cégtulajdonosok. Az esetek többségében pl. a magyar vagy az egzotikus külföldi város, táj neve csupán díszítő szerepű, más esetben pedig a tulajdonnév a vendéglátóegység helyét is meghatározza: *Capri cukrászda, Jereván eszpresszó, Tisza kisvendéglő, Sajó vendéglő, Hernád vendéglő, Hegyalja kisvendéglő, Muhi pusztacsárda, Zemplén büfé*.

Az éttermek neveiben is gyakran szerepelnek földrajzi elemek: *Kékes étterem, Bükk étterem, Tokaj étterem, Sajó étterem, Velence étterem, Katowice étterem, Luxor étterem, Torockó étterem, Néva étterem, Bódva étterem, Szeged étterem, Mátra étterem, Tisza étterem, Tokaj étterem*.

Zugló könyvesbolt

Az intézménynévszerű elnevezések ezen csoportja azt mutatja, hogy a névadás alapjául egy-egy olyan földrajzi név szolgál, amely valamilyen módon szoros kapcsolatban áll a vendéglátó-ipari egységgel. Arról az utcáról, hegyről, hídról, városrészről stb. nevezik el pl. az éttermet, eszpresszót, vendéglőt, ahol az található. Ezért leggyakrabban a földrajzi név első eleme átkerül az intézménynévszerű elnevezésbe, de nem díszítő jelleggel, önkényesen, hanem lokalizáló céllal. Ahhoz, hogy ezeket az összefüggéseket, kapcsolatokat lássuk, helyi ismeretekkel kell rendelkezniünk. Például: Budapesten az *Angyalföldi könyvesbolt* Angyalföldről, a *Zugló könyvesbolt* Zuglóról (a főváros egy meghatározott kerületéről), a *Maros bisztró* a Maros utcáról, a *Mátyás étterem* a Mátyás király utcáról, a *Sasad vendéglő* a Sasadi útról, a *Károlyi cukrászda* a Károlyi Mihály utcáról, a *Tompa bisztró* a Tompa utcáról, a *Márvány Menyasszony* étterem a Márvány utcáról, a *Kék Golyó étterem* a Kék Golyó utcáról, a *Kmety poharazó* a Kmety utcáról, a *Németvölgyi eszpresszó* a Németvölgyi útról, a *Gogol borozó* a III. kerületi Gogol utcáról, a *Bimbó*

csárda a II. kerületi Bimbó utcáról, az *Ignác borozó* a V. kerületi Nagy Ignác utcáról, a *Krisztina söröző* a Krisztina körútról, a *Lehel vendéglő* a XIII. kerületi Lehel utcáról, a *Kőrös vendéglő* a XIX. kerületi Nagykőrösi útról, a *Vadásztanya étterem* a Vadász utcáról kapta a nevét.

A *Klauzál cukrászda* a Klauzál téren, a *Római erdei strandfürdő* és a *Római megálló étterem* a Római-parton, a *Malom-tó bisztró* a Malom-tó partján, a *Lánchíd eszpresszó* a Lánchíd mellett, a *Naphegy büfé* a Naphegyen, a *Normafa étterem* a Normafánál, az *Óhegy étterem* az Óhegyen, a *Jánoshegy vendéglő* a János-hegyen, a *Hármashatár-hegy étterem* a Hármashatár hegyen, a *Várhegy étterem* a Várhegyen, az *Ördög-om csárda* az Ördög-ormon, a *Csiki csárda* a budaörsi Csiki-dűlőn van.

Léteznek olyan elnevezések is, amelyekbe nem kerül át a földrajzi névből egyetlen elem sem, vagy csak annak töredéke, és így a közvetlen kapcsolatot jóval nehezebb feltárni, mert az nem nyelvi, hanem egyéb asszociáció révén jön létre. Például: a *Toldi vendéglő* Rákospalotán az Arany János utcában, a *Liget étterem* Rákosligeten, a *Metró eszpresszó* a metró Baross téri aluljárójában, a *Művész vendéglő* a Vígyszínház utcában, a *Medikus eszpresszó* az Üllői úti klinikák mellett, a *Fogaskerek étterem* a Fogaskerekű mellett, a *Sárospatak étterem* a Thököly úton, a *Citadella étterem* és a *Citadella turisztaszálló* a Gellérthegyen, az *Imre cukrászda* Pestszentimrén, a *Körönd eszpresszó* pedig a Kodály köröndön működik.

b) A tulajdonnévi értékű elem: melléknév

Pántlikás csárda

Az elnevezésre az jellemző, hogy az egyedítő elem motiválatlan, teljesen önkényesen kiválasztott fantáziánév: *Pettyes eszpresszó*, *Planétás ételbár*, *Pántlikás csárda*, *Ifjúsági étterem*, *Mini market*, *Ifjúsági cukrászda* (nem valószínű, hogy csak a tizenéveseket szolgálják ki), *Lipicai vendéglő*, *Fincsi élelmiszerbolt*.

Más esetekben a melléknévi jelző stilisztikailag (hangulatában) motivál: *Pityergő borozó*, *Torkos vendéglő*, *Koccintó borozó*, *Szomjas falatozó* (bár a két szó jelentése némileg ellentmond egymásnak).

Józsefvárosi halászkert

Melléknévi és egyben földrajzi névi eredetű az első elem a következő elnevezésekben. Egy részükben a földrajzi név az intézményszerű létesítmény tényleges helyét nevezi meg: *Budapest--Ferihegyi repülőtér, Józsefvárosi halászkert, Budai Mackó.*

Legalább ilyen gyakori az a típus, amelyben a földrajzi elem csak fantáziánévszerű, motiválatlan: *Alpesi vendéglő, Tiroli étterem.* Ezekkel ellentétben viszont van némi motivációs értékük, tájékoztató szerepük a *Kassai söröző, Pilseni sörbár, Szekszárdi borozó, Gömői étterem* elnevezéseknek, mert utalnak a megnevezett vidékek jellegzetes italára és ételére, amelyeket ezekben a vendéglátó-ipari egységekben kínálnak.

c) A tulajdonnévi értékű névrész: szószerkezet

Minőségjelzős szószerkezet

Vörös Postakocsi vendéglő

A típus elnevezései olyanok, amelyekben az első két elem minőségjelzős szószerkezet, és ehhez kapcsolódik az intézményszerű megjelölés értelmezésére szolgáló köznévi tag: *Kék Acél étterem, Kis Rabló étterem, Szőke Tisza halászcseré, Kis Lugas vendéglő, Erdei Lak kisvendéglő, Jó Falat grill, Jó Barát vendéglő, Árnyas Kert étterem, Kis Vadász étterem, Kis Cödör italbolt, Kis Lugas kisvendéglő, Kis Sziget eszpresszó, Régi Vám borozó, Székely Csárda kisvendéglő, Kávés Katika bisztró, Magyar Csárda étterem, Tiszti Klub étterem, Jó Szomszéd italbolt, Finom Falatok húsbolt.*

A következő nevek szintén olyan szerkezetűek, mint az előző csoport elnevezései, de ezek cégszerű elnevezések is egyben: *Vörös Rák étterem, Kis Korsó sörbár, Fekete Macska bisztró, Fekete Gyémánt vendéglő, Sárga Csikó kisvendéglő, Fehér Szarvas vendéglő, Kis Kakukk étterem, Kis Pipa étterem, Kis Kacsa vendéglő, Sárga Hordó borozó, Makk Hetes borozó, Zöld Ász borozó, Piros Ász borozó, Fehér Galamb étterem, Kis Pingvin büfé, Búsuló Juhász bár, Kék Sün vendéglő, Vén Betyár kisvendéglő, Fekete Holló vendéglő, Piros*

Hetes vendéglő, Öreg Malom söröző, Lila Akác étterem, Pepita Oroszlán étterem, Fekete Ló vendéglő.

Kis Royal étterem

A vendéglátóipar szakemberei gyakran élnek azzal a névadási módszerrel, hogy a meglévő híres, nagy, patinás éttermek, eszpresszók stb. neve elé teszik a kis jelzőt, és ezt a nevet kapja pl. az új, kisebb étterem cukrászda, eszpresszó: *Kis Borostyán vendéglő, Kis Royal étterem, Kis Vigadó falatozó, Kis Nemzeti cukrászda, Kis Dóm eszpresszó.*

Mennyiségjelzős szószerkezet

Két Kupa étterem

Ma talán nem annyira, de néhány évtizeddel ezelőtt szívesen adtak olyan elnevezéseket, amelyekben a tulajdonnévi értékű tagok mennyiségjelzős szószerkezetűek voltak. A ma is használatos cégszerű nevek közül néhány példa: *Két Kupa étterem, Két Korsó sörbár, Három Farkas étterem, Három Kis Kacsa italbolt, Három Szív vendéglő, Négy Jegenye italbolt, Öt Bárány vendéglő, Két Hattyú étterem.*

Birtokos jelzős szószerkezet

Mátra Gyöngye cukrászda

Birtokos jelzős szerkezetek csak ritkán fordulnak elő az intézménynév-szerű elnevezésekben. Néhány közülük: *Tisza Gyöngye étterem, Mátra Gyöngye cukrászda, Augusztus 20. gőzfürdő.*

d) A tulajdonnévi értékű elem: egyéb nyelvi eszköz

Léteznek olyan intézménynévszerű elnevezések is, amelyekben a tulajdonnévi értékű elem szóösszetétel, esetleg hiányos mondat, pl.. *Eszem-íszom bíztró, Nonstop étterem, Tipp-topp eszpresszó, Tik-tak eszpresszó, Rétes-mézes cukrászda, Jó Étvágyat vendéglő.*

Vendéglő a Kóborlóhoz

Régiességüknél fogva igen hangulatosak az olyan idegen mintára született elnevezések, amelyekben hátravetett határozós szerkezet van: *Vendéglő a Kóborlóhoz, Söröző a Két Medvéhez, Vendéglő a Kéményseprőhöz* (a német nevek között is gyakori, pl. Gasthof zum Schornsteinfeger). Nyelvművelésünk nem kifogásolja az ilyen elnevezéseket (vö. Nyelvművelő kézikönyv I. 1083--6).

HELYESÍRÁSUK AZ AKH. 1954. ÉS AZ AKH. 1984. ALAPJÁN

Az AkH. 1954. ezt az elnevezést nem ismerte, nem használta, következésképpen a helyesírásával sem foglalkozott, de a 261. pontban a többi példa között feltüntette a *Háztartási Bolt* és a 2. sz. *Népbolt*-ot is. Ezekre az elnevezésekre ugyanaz az írásmód vonatkozott (minden lényeges szót nagy kezdőbetűvel írunk), mint a többi intézménynévre általánosan. Az utóbbi évtizedekben rohamosan megszorodott a vendéglátóiparban működő kisebb egységek száma, a feliratok pedig elég tarka képet mutattak. Ha a minőségjelzős szerkezet alaptagját (vendéglő, cukrászda, eszpresszó, borozó, bár stb.) lényegtelen elemnek minősítették, akkor kis kezdőbetűs volt, de a mindkét elemében nagybetűs nevekre is találunk bőven példát. Az AkH. 1984., miután a szakkifejezést illetően megszületett a megállapodás, a 190. pontot szentelte ezek helyesírására. Itt megfogalmazza a legfontosabb tudnivalót: az intézménynévszerű elnevezésekben, mivel ezekben az intézménynévi jelleg kevésbé érvényesül, csak a tulajdonnévi, illetőleg az azzal egyenértékű tagot (tagokat) helyes nagybetűvel írni, az értelmezésre szolgáló köznévi tagokat kisbetűvel kezdve és különírjuk: *Keleti pályaudvar, Katonatelep vasúti megálló, Ferihegyi repülőtér, Ugocsa mozi, Kis Rabló*

étterem, Vén Diák eszpresszó stb. Annál is inkább helytálló ez, mert a köznévi elem gyakran elmarad, az egyedítést az első (és második) elem végzi: a Keletiből indultunk stb.

A cégszerű elnevezésekben többször találkozunk olyan szóösszetételekkel, mint aranykalász, aranybárány, aranycsákány stb. Az AkH. 1984. 115. pontja értelmében ezek összetételként jelölendők, mivel olyan anyagnévi jelzős kapcsolatok, amelyekben az elő- és utótag is egyszerű szó.

Az olyan idegen eredetű szavak, amelyek még nem eléggé ismertek, általában helyesírásukban sem magyarosodtak el. Helyes tehát, ha az átadó nyelv helyesírási szokásait megtartva, az eredeti alakjukban írjuk őket: *Expo étterem, Mignon eszpresszó, Palatinus strandfürdő* stb.

Nagy a tanácstalanság és következetlenség a filmszínházak helyesírásában még napjainkban is. A filmszínházak intézménynév voltát sokan megkérdőjelezzik, mert azonosnak vélik a mozikkal, azok pedig nem nevezhetők önálló intézménynek. Például a *Béke mozi* a Nógrád Megyei Moziüzemi Vállalat kisebb egysége, hisz több mozi is van a központi intézménynek. Az értelmező kéziszótár is a *mozi*-t a *filmszínház*-zal, a *filmszínház*-at a *mozi* szóval értelmezi szinonimaként. A filmszínház hivatalos meghatározása: "(Játék) filmek nyilvános vetítésére való színházszerű intézmény" (ÉKsz. 410). Valóban a köztudatban a két fogalmat egymás helyett használják gyakran, mert a jelentésük között nincs nagy különbség.

A filmszínház, mely saját épületben működik állandó jelleggel, saját vezetővel és megfelelő létszámú apparátussal, a mozihoz képest nagyobb, szebb építészeti szempontból is, esztétikusabb, ízlésesebb a berendezése. Nagyobb településeken, városokban, megyeszékhelyeken és a fővárosban is inkább filmszínházakat üzemeltetnek, amelyek bemutatójoggal is rendelkeznek, a kisebb községekben pedig a szakemberek jórészt bérelnek egy helyiséget filmvetítés céljára a művelődési otthonban, és azt nevezik el mozinak. A filmszínház tehát sok tekintetben közelebb áll a színházhoz, mint egy "egyszerű" mozi. Annak ellenére, hogy írásban soha nem fogalmazták meg a különbséget, a filmforgalmazással, a filmbemutatóval foglalkozó szakemberek a filmszínházat magasabb kategóriának érzik a mozinál. Ezt viszont a helyesírásban nem tudjuk és haszontalan is lenne érzékeltetni kétféle különböző jelöléssel. A helyesírás könnyen elsajátíthatóságának elve miatt érdemes a filmszínházak nevét is a mozik analógiájára azonos módon kisbetűvel írni: *Hunyadi filmszínház, Béke mozi*.

Az intézménynevek perifériáján találhatók az olyan névalakzatok, amelyekhez nem kapcsolódik igazi intézmény, mert egy-egy kiállítás, rendezvény, országos vagy nemzetközi vásár stb. elnevezései ezek. Tulajdonnévi jellegük azzal indokolható, hogy általában saját rendezőirodájuk, költségvetésük, egy-

személyes "gazdájuk" van jogi képviselővel. Állandó apparátussal dolgoznak, és gyakran külföldiek is látogatják ezeket a rendezvényeket. A nevek helyes formája tehát ennek megfelelően minden elemében nagybetűs, pl.: *Budapesti Nemzetközi Vásár, Agria Játékszín, Budapesti Tavaszi Fesztivál, Soproni Tavaszi Fesztivál, Szegedi Szabadtéri Játékok, Budapesti Művészeti Hetek, Vadászati Világkiállítás* stb. Ezekkel ellentétben a csak alkalmanként megrendezésre kerülő különféle összejövetelek nevét a 191. pont szerint kívánatosabb kisbetűvel írni: *matematika tanulmányi verseny, belgyógyászok konferenciája* stb.

Az intézménynévszerű elnevezések melléknévi alakjait nem túl gyakran szoktuk használni. Ha mégis szükségünk van rájuk, a 190. pont utolsó megjegyzése alapján a tulajdonnévi vagy az azzal egyenértékű tagok megőrzik nagy kezdőbetűjüket, a a műfajjelölő szó pedig marad továbbra is kisbetűs: *Keleti pályaudvari, Ugocsa mozibeli* stb.